

FOTO: JOHANNA FABER

ET geeft boost aan kwaliteit Fries paard

Foto boven:
Esoca van Fjildsicht
Kroon Sport A (Harmen
424), de moeder van
Tymen 503. Van haar
worden komend jaar
drie veulens geboren:
twee in draagmoeders,
één eigen dracht.

Opvallend veel nieuwe Modelmerries hebben in 2020 veulens op de wereld gezet via embryotransplantatie (ET). Juist voor het Friese paard kan ET kansrijk zijn, omdat je de beste merries en onverwante bloedlijnen beter kan benutten. Phryso laat enkele fokkers aan het woord die ervaring hebben met ET én een initiatief opzetten voor een databank met Friese draagmerries. Koudwatervrees is niet nodig. 'De fokkerij is erbij gebaat dat de beste merries meer worden ingezet.'

TEKST: JORIEKE VAN CAPPELLEN

Rafaelle van de Olde Mette Moate, Pleun van 't Lansink. Zomaar een paar namen van in 2020 uitgeroepen modelmerries die via embryo-transplantatie al meerdere nakomelingen op de wereld hebben gezet. Het is niet verwonderlijk dat deze fokkerijtechniek bij Friese paarden steeds vaker, en juist bij zulke topmerries, wordt ingezet, aldus leden-raadslid en fokker Henny Vloedgraven van Friesenstal fan H.M.V. uit Olst. 'We passen het in onze eigen fokkerij nu zes jaar toe. We begonnen toen met één merrie en doen het nu jaarlijks

kwaliiteit zal hebben dat het de investering waard is.' Schut past ET al ruim vijftien jaar toe in zijn fokkerij en wist uit goede merries meerdere goede paarden te fokken. Ook Danny van de Olde Mette Moate (Jehannes 484), die nu succesvol in het centraal onderzoek voor dekhengsten deelneemt, is voortgekomen uit een geslaagde ET-sessie uit de Ster Preferente Hadewich (Onne 376).

De kosten van ET vallen weliswaar hoger uit, maar Schut beschouwt ze in zijn fokkerij als onderdeel van de totale fokkerijkosten.

Dankzij ET niet één, maar wel drie nakomelingen van je beste merrie in één jaar

bij twee tot drie merries waar we echt veel van verwachten', aldus Vloedgraven. 'Uit een kroonmerrie van Jasper 366 fokten we met ET bijvoorbeeld Emma Fan H.M.V. Zij werd in september als driejarige Ster verklaard met een 9 voor haar draf. Dankzij ET kunnen we in een jaar tijd niet één, maar tot wel drie nakomelingen van goede merries krijgen. Je benut een goede merrie zo veel intensiever en daarmee kun je een kwaliteitsimpuls geven aan je fokkerij.'

Beste merrie staat in de wei

Gert van Dijkhuizen, eigenaar van Stal fan Wettersicht en fokker van stamboekhengst Tymen 503, heeft ook goede ervaringen met ET. 'Het afgelopen jaar hebben we tweemaal een embryo uit de moeder van Tymen laten spoelen en de merrie tenslotte laten insemineren. Wij verwachten voor 2021 drie veulens van haar, twee via draagmoeders en eentje die zij nu zelf draagt. Over drie jaar kun je deze veulens super met elkaar vergelijken. Had zij alle drie de veulens zelf moeten dragen, dan waren we jaren verder geweest.'

Jan van Weperen, naast fokker ook lid van de Fokkerijraad van het KFPS, heeft vanuit de rundveehouderij veel ervaring met de fokkerijtechniek en staat er positief tegenover. Hij wijst eveneens op de betere benutting van goede merries. 'Zeker voor sportmerries is ET een uitkomst. Veel goede merries die je eigenlijk in de sport wil zien, staan nu namelijk als fokmerries in de wei, dat is best zonde.'

Liefst eigen draagmerrie

Voordelen te over, maar aan ET zit wel een kostenplaatje en bovendien is er een geschikte draagmerrie nodig. Fokker Antoon Schut uit Hengelo begrijpt de koudwatervrees van sommige fokkers wel. 'ET doe je dan ook niet bij een doorsnee merrie. Pas het toe als je zeker weet dat het veulen dat eruit komt dermate

'De dierenarts komt toch al op vaste momenten langs voor vruchtbaarheidsbegeleiding. ET paktten we in die bezoeken gelijk mee. En vaak hadden we zelf al een geschikte draagmerrie staan.'

Veel vruchtbaarheidspecialisten hebben contacten met paardenbedrijven waar je een gezonde draagmerrie kan leasen. Schut tipt fokkers om ook te overwegen zelf een draagmerrie aan te schaffen. 'Tegenwoordig is de techniek en de slagingskans van ET al veel groter, maar wij zijn net als anderen door schade en schande wijs geworden. In het begin stuurden we embryo's bijvoorbeeld op naar Frankrijk om ze daar in een volbloed te plaatsen. Deze

Plannen voor 'uitwisselen' van Friese draagmerries onder fokkers

Binnen de Fokkerijraad van het KFPS zijn ervaringen uitgewisseld over het vaker inzetten van embryo-transplantatie bij Friese paarden. Een aantal fokkers, waaronder de fokkers uit dit artikel, heeft de handen in één geslagen om een databank op te zetten van Friese draagmerries. Dit moet ET bereikbaarder maken voor een grotere groep fokkers. 'Je moet denken aan eigenaren die bijvoorbeeld één extreem goede Fries hebben staan, maar waarvoor het ET-gebeuren net een brug te ver is. Wij willen die brug slaan omdat we er in de totale fokkerij ook mee gebaat zijn dat er met de beste merries verder wordt gefokt', vertelt contactpersoon van het ET-initiatief Gert van Dijkhuizen.

Het is de bedoeling dat een deelnemer aan het initiatief zelf een Friese draagmerrie inbrengt, waar een andere deelnemer gebruik van kan maken. 'In de databank willen we het moment van ovulatie van deze merries bijhouden. Op het moment dat een deelnemer zijn eigen donormerrie klaar heeft voor embryo-transplantatie, dan kan hij in de databank een merrie vinden die op dat moment ook op het juiste moment in de cyclus zit.' Van Dijkhuizen omschrijft het initiatief als een soort coöperatieve fokclub. 'We zijn individuele fokkers, maar binnen het stamboek hebben we allemaal hetzelfde doel, de kwaliteit van het Friese paard continu verbeteren. ET helpt daarbij omdat we de beste merries vaker in kunnen zetten.' Een ander voordeel is dat er ook vaker drachten uit relatief onverwante bloedlijnen gerealiseerd kunnen worden. 'Een mooie kans voor een gesloten stamboek als het onze', aldus Van Dijkhuizen. 'We hopen dan ook dat het KFPS dit idee op een bepaalde manier kan ondersteunen of faciliteren.' In december hopen Dijkhuizen en de fokkers het ET-initiatief concreter te hebben vormgegeven richting het nieuwe dekseizoen. Geïnteresseerden kunnen zich in elk geval vast melden bij Gert van Dijkhuizen.

paarden kwamen aan het einde van hun dracht dan terug naar Nederland.' De resultaten waren wisselend, want het schortte volgens Schut nogal eens aan een goed management rondom deze paarden. Ook bleken deze paarden niet altijd goede moeders. 'Draagmerries moeten jong zijn, een prettig karakter en een gezonde baarmoeder hebben. Denk aan paarden die zijn afgekeurd voor de sport, maar nog prima een veulen kunnen dragen. Via Marktplaats zijn die genoeg te koop voor een lage prijs.'

Groot voordeel van een eigen merrie is dat je haar meerdere jaren kan inzetten. 'Danny bijvoorbeeld kwam ter wereld uit een fijne tuigpaardmerrie die ik zelf vier jaar als draagmerrie heb gehad. Ik heb haar daarna als gezonde draagmerrie weer aan een andere fokker verkocht.'

Met een eigen draagmerrie weet je in welk paard je je kostbare embryo plaatst en je hebt het management rondom die paarden helemaal zelf in de hand. 'Daar zijn wij altijd erg secuur op. Naast een goed rantsoen voor deze merries enten we ze bijvoorbeeld ook tegen rhino.'

'Embryo op bestelling' fokken

Waar Schut meestal KWPN-ers inzet als draagmoeder, gebruik Henny Vloedgraven bij voorkeur Friese merries. Die selecteert de fokker uit Olst uit zijn vijftien eigen fokmerries. 'Ik ken hun karakter en kan inschatten hoe ze als moeder zijn. Bovendien heb ik bij Friese merries het beste gevoel. Hoewel het genetisch gezien niet de echte moeders zijn kunnen zij naar mijn idee het beste een Fries veulen dragen en opvoeden.' Vloedgraven gebruikt deze merries vanaf hun derde levensjaar als draagmoeder. 'In de tussentijd worden ze gewoon zadelmak gemaakt en na een jaar of drie verkopen we ze als fijn recreatiepaard. Zo krijgen we er ook nog een goede prijs voor terug.'

Vloedgraven zal volgend jaar voor het eerst een 'embryo op bestelling' uit zijn Modelmerrie Rafaelle van de Olde Mette Moate (Beart 411) fokken, iets wat volgens Vloedgraven interessant kan zijn voor andere fokkers. 'Heb je zelf een hele goede sportmerrie staan maar twijfel je om haar voor de fokkerij in te zetten, dan is er wellicht wel iemand die een embryo van je

Van links naar rechts:

Pleun van 't Lansink Model AA (Norbert 444), Lobke van 't Lansink Ster Sport Pref AAA (Maiko 373) en haar dochter Wyp van 't Lansink Model Sport Pref Prest AAA (Beart 411).

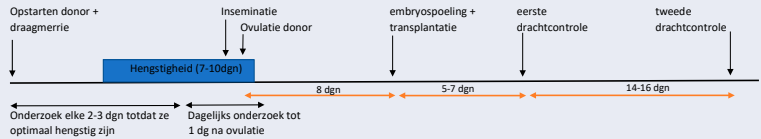
merrie wil. Dan kun je met elkaar afspreken wie voor de draagmoeder zorgt.'

Merries niet van slag

Als het even kan 'koppelt' Vloedgraven een donormerrie en een draagmerrie in het vroege voorjaar aan elkaar. 'Ik zet ze naast elkaar op stal en ze gaan samen in de wei. In het meest ideale geval gaan ze dan perfect synchroon lopen in hun cyclus, waardoor je geen hormonen nodig hebt om te merries te synchroniseren.' Antoon Schut spoelt de donormerries vroeg in het seizoen en doet dit spoelen dan maximaal twee keer achter elkaar, waarna een inseminatie volgt. 'Ik ben niet van het oneindig spoelen, met drie nakomelingen heb je een al een prima beeld hoe zo'n goede merrie fokt.' Schut heeft overigens niet het idee dat de donormerries in hun cyclus van slag raken door het spoelen. Ook Vloedgraven heeft geen negatieve ervaringen, al worden de merries van HMV-stal niet actief getraind. Fokker Rinus Loman uit Zwiggelte merkt op dat het per merrie verschilt. 'Wij hebben bijvoor-

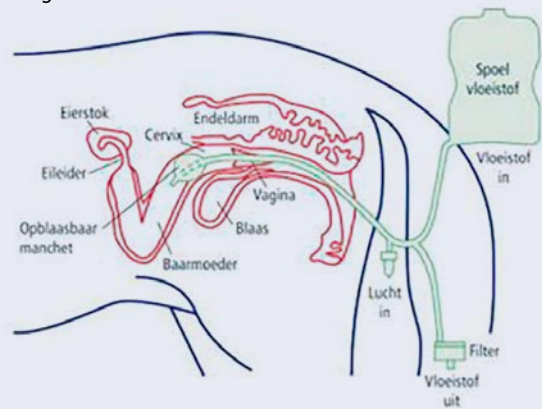
FOTO: DIGISHOTS

ET: hoe werkt het?

Bij embryotransplantatie wordt een embryo van de biologische merrie (donormerrie) op de achtste dag van de dracht overgezet in een andere merrie (ontvangstermerrie of draagmoeder). 'De kans van slagen van een ET-sessie bedraagt ongeveer 75 procent', aldus dierenarts en voortplantingsspecialist Karin Hendriks. Het afgelopen jaar begeleidde Hendriks ongeveer 200 ET-sessies, waarvan 80 procent bij warmbloedpaarden. 'Daarnaast begeleid ik al bijna tien jaar een aantal serieuze Friezenfokkers, want ook deze groep wordt groter.' Gemiddeld genomen zijn de resultaten van embryotransplantatie bij Friese paarden goed te noemen, stelt Hendriks. 'Onder voorwaarde dat je een jonge donormerrie hebt in combinatie met liefst vers sperma van een goed bevruchtende hengst.' De draagmerrie moet beschikken over een goed gezond geslachtsapparaat zodat de merrie het embryo goed kan ontvangen en de dracht gezond kan volbrengen. Ook mag de draagmerrie in stokmaat niet meer dan tien centimeter afwijken van de donormerrie. Dit is van belang voor een de groei en ontwikkeling van het veulen in de baarmoeder en daarbuiten.

Naast ET bestaat ook de fokkerijtechniek OPU/ICSI, ofwel ovum pick up/intracytoplasmatische sperma injectie. Hierbij worden eicellen gewonnen uit merries die niet drachtig kunnen worden of een veulen kunnen dragen (ovum pick up/OPU), of als men in korte tijd meerdere embryo's van de merrie wil verkrijgen of als sperma van een hengst minder vruchtbaar is of als er weinig sperma van een hengst beschikbaar is. In het laboratorium worden deze eicellen na het rijpen bevrucht met een enkele zaadcel van een hengst (ICSI). Deze worden opgekweekt tot embryo's en vervolgens ingevroren of geplaatst in een geschikte draagmerrie.

BRON: UNIVERSITEIT GENT

beeld onze merrie Wyp van 't Lansink (Model Sport Preferent Prestatie AAA red.) veelvuldig ingezet voor ET en op deze manier succesvolle nakomelingen gefokt. Aan Wyp merkten we nooit iets van verandering in gedrag na een spoelsessie. We hebben ook wat gevoeliger merries die een dag na het spoelen wat anders zijn dan normaal, maar in onze ervaring is dat nooit blijvend.'

Spaarpotje door embryooverkoop

Behalve bij het verbeteren van de kwaliteit van de eigen fokkerij liggen er voor alle fokkers van Friese paarden kansen, vindt Jan van Weperen. 'Met ET kunnen fokkers nog beter richting geven aan het fokken met de beste paarden en die met een interessante bloodspreiding. Dit

FOTO: KARIN SEVINK

Ethiek van ET

Ethiek speelt binnen de rundveehouderij, waar ET al decennia wordt toegepast, geen rol. Hoe zit dat bij paarden? 'Bij rundvee wordt gebruik gemaakt van superovulatie, waarbij door stimulatie meerdere eicellen in één keer afrijpen en bevrucht worden', aldus fokker Jan van Weperen. 'Bij merries is ET voor mijn gevoel natuurlijker, omdat je gebruik maakt van de natuurlijke eisprong.' Voortplantingsspecialist Karin Hendriks komt ethische bezwaren weinig tegen. 'Sommigen hebben wel de voorkeur voor een Friese merrie als draagmerrie.' Welzijnstechnisch gezien is ET in elk geval geen grote ingreep voor een merrie. 'Voordeel boven OPU/ICSI is dat het spoelen van het embryo uit de baarmoeder niet pijnlijk is voor de donormerrie. Hormonaal kunnen sommige merries de dag na spoelen iets anders reageren dan normaal omdat de dracht beëindigd is en er een nieuwe cyclus gaat beginnen.'

geeft ook een positieve impuls aan het verenigingsgevoel binnen het KFPS. Als fokkers willen we immers gezamenlijk dezelfde kant op, namelijk de beste paarden nog verder verbeteren.' Denk daarin vooral in mogelijkheden als je ET wilt toepassen, aldus Van Weperen. De opbrengst van de verkoop van een embryo zou een fokker bijvoorbeeld ook weer kunnen gebruiken om opnieuw in een ET-sessie te investeren. 'Je maakt met de eerste verkoop een soort spaarpotje aan.' Ook is te overwegen om een draagmoeder te kopen die al drachtig is van een embryo. Dan koop je een kwalitatief hoogwaardig veulen en heb je direct een draagmoeder die je opnieuw kan inzetten voor je eigen fokkerij. Gert van Dijkhuizen vult aan: 'Soms wordt er te verheven of ingewikkeld over ET gedaan. Wil je er meer van weten of eens een ET-sessie zien, bel dan gewoon eens een fokker die er ervaring mee heeft. Zo kunnen we elkaar vooruit helpen.'

Begeleiding door specialist

Goede vruchtbaarheidsbegeleiding is in elk geval onontbeerlijk voor goede kans op succes, zijn de fokkers eensgezind. Vloedgraven: 'Laat je adviseren en begeleiden door een kundige vruchtbaarheidsspecialist die veel ervaring heeft met deze techniek.' En bij ET horen -net als in de gangbare fokkerij- soms ook teleurstellingen, besluit Rinus Loman. 'Het ene jaar hebben we uit 6 spoelingen 5 succesvolle drachten, het andere jaar lukt er maar één dracht. Dat hoort erbij. Maar in de fokkerij moet je soms een keuze uit passie maken in plaats van een financieel verantwoorde keuze', glimlacht hij. Dankzij ET hebben we de kwaliteit van de paarden in onze fokkerij ongehoorlijk weten te verbeteren, met paarden als Pleun als kroon op het werk. Met alleen normale dekkingen waren we nooit zover gekomen.'

ET: wat kost het?

Grofweg variëren de prijzen voor een complete embryo-transplantatie rond de 800 tot 2000 euro voor de totale veterinaire begeleiding bij insemineren, drachtig scannen, spoelen en inzetten in de draagmerrie, exclusief dekgeld. De prijzen zijn afhankelijk van diverse factoren, zoals de praktijk die de spoeling verricht en hoe het ET-traject bij elke individuele merrie verloopt. Heeft een eigenaar zelf geen draagmerrie, dan kan hij of zij deze leasen bij paardenhouderijen die speciaal voor dit doel gezonde merries op stal hebben staan die de dracht kunnen volbrengen. De kosten voor het leasen van een draagmerrie bedragen ongeveer 2500 euro.

Foto boven:
Modelmerrie Rafaëlle van de Olde Mette Moate (Beart 411) gaat volgend jaar een embryo 'op bestelling' leveren.